

Az újkori Magyarország története – egy egyetemi jegyzet Bordeaux-ból

François Cadilhon: La Hongrie moderne

Coll. Parcours Universitaires, Presses Universitaires de Bordeaux, 2005. 183 p.

A *La Hongrie moderne* című egyetemi tankönyv szerzője, François Cadilhon, a Bordeaux-i Michel de Montaigne Egyetem professzora – Montesquieu városában cseppet sem meglepő módon – elsősorban a 18. századi történelem és eszmetörténet kutatójaként vált ismertté a szakma számára. Magyarország történelmének e fontos és oly összetett korszakát feldolgozó megjelenése azonban mégsem holmi szerencsés véletlennek tudható be. A szerző ugyanis, francia–magyar kapcsolattörténeti kutatásai révén – egyetemi kollégájával, a legújabb kori történelmet oktató Bernard Lachaise-zel együtt –egyúttal a magyar történelem és kultúra bordeaux-i közvetítésének megkerülhetetlen szereplője is. Kutatásai eredményeképpen immár több mint tíz esztendeje ápol gyümölcsöző szakmai kapcsolatokat az ELTE kutatóival, a Bordeaux-i Egyetem Történettudományi Intézetének egyik külkapcsolati prioritásává emelve ezt az együttműködést.¹ Nem túlzás azt állítani, hogy elsősorban a számos magyarországi szakmai kapcsolat és kutatás eredményeképpen fogalmazódott meg a szerzőben egy olyan áttekintő jellegű, mégis árnyalt és tényanyagban gazdag kötet elkészítése, amely egyben oktatási segédanyag is.

E számos kritériumot mind egyszerre teljesíteni – a kötet előszavát szerző Ring Évát és az utószó íróját, Kalmár Jánost idézve – valóban nem könnyű, s mint olyan, a hazai történész-szakma elismerésére feltétlenül érdemes vállalkozás. Ugyan számos nagyobb lélegzetű, Magyarország történetét francia nyelven feldolgozó monográfia létezik (itt elsősorban a közelmúltban elhunyt Köpeczi Béla köteteire vagy Molnár Miklós újabb keletű munkáira gondolunk),² ám francia szerző tollából csak elvétve született hasonló témájú és terjedelmű kötet.³ Cadilhon professzor munkája éppen

¹ A közös munka számos színtere közül a legfontosabbak az Erasmus hallgatói és oktatói mobilitás, illetve a Balaton munkacsoport keretében szerveződő tapasztalatcserék, melynek résztvevői rendszeresen, évente többször találkoznak a két országban vendéglőadások, műhelykonferenciák vagy nagyobb nemzetközi tudományos események alkalmából.

² KÖPECZI Béla 1994. *Histoire de la culture hongroise*. Budapest, Corvina; KÖPECZI Béla 1992. *Histoire de la Transylvanie*. Budapest, Akadémiai; MOLNÁR Miklós 2004. *Histoire de la Hongrie*. Paris, Perrin.

³ A korszak magyar történelmének feldolgozására az utóbbi években / évtizedekben csupán Jean Bérenger vállalkozott hasonlóan nagy anyagot feldolgozó munkáival.

ezért is tekinthető mérföldkönek, még akkor is, ha egyetemi tankönyv lévén feladata elsősorban az 1848-ig tartó időszak tömör szintézise és egy jól meghatározható közönségréteg, a történelem szakos egyetemisták kiszolgálása.

Mindazonáltal már a kötet fejezetekre bontása és a korszakolás is alaposan átgondolt vállalkozásról és eredeti gondolatmenetről tanúskodik. Ennek első jele a magyarországi történelmi gyakorlatban hagyományosan megszokott, 1526-os korszakhatárral való vitatkozás. Ezt – részben az egyetemes történelemhez igazodó tájékozódási pontok miatt, részben a Magyarországra ekkor beköszöntő *reneszánsz* jelentőségének tárgyalásával – a XV. század második felére, vagyis a Hunyadiak uralkodásának idejére teszi. (Sőt, munkájának első fejezetében – jóllehet csupán pár sor erejéig – egészen az Árpád-házat váltó Anjou-kor felemlítéséig tér vissza). Az ezt követő fejezetek ezzel szemben a már megszokott módon tagolódnak, vagyis a török hódoltság és a Habsburg-ellenes háborúk korára. A politikatörténeti részt zárni hivatott fejezet – bár a sokatmondó *Rend és rendetlenség a XIX. században*⁴ címet kapta – valójában Mária Terézia korától datálható, és a *Natio hungarica* közjogi kategóriáját felülíró demográfiai és etnikai átrendeződés hosszabb távú politikai és társadalmi hatásait is hivatott vizsgálni. Ennek megfelelően Cadilhon olvasatában az elbukott 1848-as forradalom esélyeire Magyarország és a nemzetiségek között fennálló feszültségek igen komolyan hatottak.

A kötet első felét adó eseménytörténeti szintézist a Szabadságharc leverésével fejezi be a szerző, majd nyomban vissza is kanyarodik a reformáció korához, ami a munka második nagy egységének – a gazdaság-, társadalom- és eszmetörténeti résznek – a kiindulópontját jelenti. Ez a választás (ti. hogy a művelődéstörténeti részt nem az adott részkorszak eseménytörténetével párhuzamosan tárgyalja) bizonyára meglepő jó néhány olvasó számára, de módszertani okai mindenképpen vannak.

A legfontosabb ezek közül talán az, hogy az egyes fejezetek kialakításának és tárgyalásának a francia szempontból érdekes vonatkozások bemutatásának fokozott igénye és saját művelődéstörténeti kutatásai együttesen szabnak irányt. Ennek megfelelően Cadilhon munkája kitüntetett figyelmet szentel a XVII. századi Erdély Európában egyedülálló, soknemzetiségű és vallásilag is heterogén (a mai divatos kifejezéssel élve: „multikulturális”) közegének, ami – a kor Franciaországának vallási forrongásait ismerve – magától értetődően válhat hangsúlyos fejezetté egy francia kutató megközelítésében. Hasonló okokból azon sem lepődhetünk meg, hogy a kötet anyagi és szellemi kultúrát tárgyaló fejezeteiben több szó esik a felvilágosodás kori magyar nemesség könyvtárának elemzéséről, mint a XIX. század első felének teljes magyar irodalmáról. Így válik továbbá megmagyarázhatóvá az a viszonylagos

⁴ *Orde et désordre du XIXe siècle* (69–90. o.).

részletesség is, amellyel Cadilhon a jakobinus eszme terjedéséről beszél, vagy mikor az átlagosnál behatóbban elemzi a katolikus és protestáns kultúra együttélését, valamint az ellenreformáció szellemi áramlatait is.

Ehhez a szemléletes bemutatáshoz több módszert is alkalmaz. Az eseménytörténeti rész szintetizáló jellegével szemben a második részben helyenként a francia mikrotörténeti kutatások hatása is tetten érhető. Cadilhon – elsősorban a francia forrásokból szemezgetve – számos, a magyar olvasó számára talán ismeretlen részletet, érdekességet is közöl. Ki gondolta volna például, hogy Montesquieu édesapja vagy Rousseau nagybátyja önkéntesként részt vettek Conti herceg XVII. század végi törökellenes hadjáratában? S a Magyarországról alkotott benyomások érzékeltetéséhez bátran támaszkodik a korabeli francia útleírásokra is. Hasonló módon nyerhetünk betekintést a főúri udvarok mindennapjaiba, vagy ismerhetjük meg jobban a Habsburg-párti főnemesség XVIII. századi felemelkedését a Grassalkovich család történetén keresztül.⁵ A szerző egyébként is előszeretettel használ emblemikus figurákat egy-egy rész bemutatásakor: így kerülhet fejezetcímbe Mátyás király vagy Rákóczi neve, miközben az 1848-as eseményekig vezető út bemutatását Kossuth és Petőfi alakjaival fémjelzi. Itt sem nélkülözi persze a francia történelemhez kapcsolódó szálakat, amennyiben a török kiűzését taglaló oldalakat Mazarin unokaöccse, „a németet törve, a magyart még úgy sem, de leginkább sehogy nem beszélő”⁶ Savoyai Jenő (Eugène de Savoie) személye köré építi fel.

A tankönyv egésze így láthatóan jóval több történelmi kapcsolatok és párhuzamosságok öncélú keresésénél. A munkában egy, az újkori magyar történelem és művelődéstörténet nemzetközi kontextusait is kiválóan értő francia professzor olvasata tükröződik vissza, amely ráadásul nem hagyja figyelmen kívül a legújabb magyarországi kutatásokat sem. Cadilhon – „kívülállóként” is – folyamatosan rámutat, hogy az újkori Magyarország politikai történései is globális, európai erőterben zajlanak, s egyúttal igyekszik árnyaltabban láttatni azokat a sémákat is, amelyek a magyar nemzeti felfogásban élénken élnek e korszakról. Sarkalatos pontot jelent munkájában azoknak a tényeknek a hangsúlyozása, amelyekről – ha nem is a történésztársadalom egésze – a magyar kollektív tudat időnként hajlamos elfeledkezni. Ilyenek a magyar korona alá tartozó nemzetiségekkel fennálló folyamatos konfliktus valódi okai, vagy a nemesség Anjou-korabeli asszimilálásának kérdése, melyekre egy-egy gondolat erejéig mindig visszatér. Ez azonban egyáltalán nem jelenti a magyar történelmi identitás iránti érzéketlenséget. A földrajzi nevek esetében mindvégig következetesen használja a korabeli magyar elnevezéseket (mai idegen nyelvű megfelelőiket a kötet végén lévő táblázatban közölve). Sőt a fülszövegben – Trianonra utalva – François

⁵ *L'exemple des Grassalkovich* (125-129. o.).

⁶ 45. o.

Cadilhon egyértelműen megfogalmazza azt a gondolatot, hogy bizonyára a térség újkori történelmének elégtelen ismerete vezethetett a békeszerződés ismert eredményéhez és ezen keresztül a jelenkori feszültségekhez is.

Azon felül tehát, hogy egy kevesebb mint kétszáz oldalas munkában maradéktalanul teljesíti nehéz, sőt ilyen terjedelemben szinte lehetetlen vállalkozását – vagyis az 1456–1848 közötti magyar történelem összefoglaló bemutatását annak minden fontos háttérével együtt –, a szerző még egy aspektussal gazdagítja munkáját. Ahogy Ring Éva már említett bevezetőjében írja: François Cadilhon munkájának egyik legnagyobb érdeme nem pusztán az, hogy a korszak kulturális kapcsolódási pontjaira támaszkodva próbálja kiemelni mindazt, ami a számos nyelvi és szokásbeli különbség ellenére közös magyarok és franciák számára. Legalább olyan fontos, hogy a franciákra is oly jellemző mentalitáson felülemelkedve szerzője amellet tesz hitet, hogy európaiként a nemzetközpontú történetírási hagyományok látószögén mégoly kívül eső népek és régiók történelmét is ismernünk és értenünk kell.

VARGA RÓBERT

Varga, Róbert

The Modern Hungary

„La Hongrie moderne” by Francois Cadilhon, professor of University Michel de Montaigne of Bordeaux, is one of the rare French monographies about modern Hungarian history. Taking the results of newest researches in consideration but breaking with traditional periodisation in a measure, the book subsumes Hungarian history between 1450 and 1848 in two independent chapters (one from political and the other from economical and cultural aspect). The main merit of the work is presenting history of a peripheral country in European context from a French researcher’s special point of view.